

RAŠYTOJOS LAZDYNŲ PELĖDOS LITERATŪRINIAM KONKURSAI

UŽ UŽDARŲ DURŲ

Apsakymas

Alina JONAITIENĖ

Joniškis

Pagaliau! Pagaliau Berta sugrįžo į savo seniai išsvajotą ramybės kampelį, į savo kūrybos šventovę. Tik čia ji jaučiasi saugi, nevaržoma. Čia niekas nevarstys jos įtariais žvilgsniais, nesisteilys pro užuolaidomis neprisidengtų langų plyšius, neskersakius į jos smagurę kalytę Musę. Nereikės čia nei naujų rūbų, nei dailių batelių. Niekas netrikdys ramaus nakties miego. O, tikra palaima po didmiesčio šurmulio atsidurti nedideliame nuošaliame kaimelyje, senoje medinėje kaimiškoje troboje, paveldėtoje iš savo senelių. Ypač dabar, kai ji jau nebe jauniklė, kai vis labiau norisi ramybės ir vienatvės, kad ir trumpam.

Vilnius. Nė prisiminti nenorėjo šio miesto. Bet ir be jo išsiversti negalėjo. Taip, ji pripažinta kompozitorė, rašanti klasikinę muziką. Kritikai palankiai vertina jos kūrybą, sako, individuali, savita, gal kiek per sudėtinga eiliniam klausytojui. Gal reikėtų kurti populiarese... Nuspėjantų į visus, bet juk gyventi reikia. Be Vilniaus nieko nebūtų. Tik ten jos kūriniai įgauna prasmę, tampa kino filmų, spektaklių melodijomis, o kartais juos atlieka kameriniai orkestrai. Tik paskutiniaisiais metais retai taip nutinka. Ir tai vis dėl tų intrigų Kompozitorių sąjungoj. Į ją žiūri nepatikliai, vis pavydi, kad kuria, kad gyvena vien iš kūrybos, kad jai nebūna ilgesnių išsikvėpimo periodų. Taip, idėjų jai netrūksta. Ji nekopijuoja gyvenimo, jo neperpasakoja. Ji kuria. Ir vaikšto visada aukštai iškelta galva, išdidi ir nepriklausoma. Atsiribojusi nuo visų. Ir visai nesvarbu, ką tie pavyduoliai tauškia. Aplink ją pyktis, pavydas, pagieža virte verda. Bet tai, kaip tikina jos vienintelė draugė Giedrė, tik grūdina jos charakterį. Berta – kovotoja. Tokia iš prigimties. Tiesa, dėl tų amžinų rietenų kartais tenka ir skaudžiai nukentėti. Ir butą jai skyrė prastą. Vieno kambario vienutę su langu į laiptinę aklųjų internatą. Net be virtuvės. Tarsi išsityčiojo. Čia dar tarybiniais laikais. Bet ir dabar tas pats. Žadėjo geresnį, dviejų kambarių, bet atidavė kitam. Neva tau ir čia gerai. Juk vieniša, vietos daug nereikia. Bus pagalba, jei nebematysi. Be to, ji esanti turtinga, žemės turinti, net... dvylika hektarų. Iš senelių paveldėtos. Ir dar senovinę trobą kaime. Kone kurortas! Tai ko daugiau bereikia? O tuos senelius tarybinė valdžia į Sibirą ištrėmė. Dabar naujoji valdžia iš jos tyčiojasi – paveldėtoja. Turtinga! Nors kartais ta turtuolė nežino, kaip galą su galu sudurti.

Kiek apsiraminusi apsižvalgė po trobą. Niekas nepasikeitė per šią žiemą. Ilgai nekūrentas trobesys tvoskė pelėsiomis. Oras sunkus, slogus. Šiaip taip atkabiniusi aprūdijusį kabliuką, pravėrė langą. Į vidų padvelkė pavasario gaiva. Po langu sunkias žiedų kekes svarino alyvos. Negenėtos obelys kur ne kur pasidabino rožiniais žiedais. Krūmai, apstoję taką į trobą, rodos, dar tvirčiau susispietė būrin, tarsi saugodami įėjimą į šį paslaptinę vienišės būstą.

Atidžiau apsižiūrėjo viduje. Pageltę, išblukę sienų tapetai, nenusakomos spalvos lubos, medinės, nežinia kada dažytos, vietomis iškirmijusios grindys. Kambario centre riogso senovinis

medinis pietų stalas išraižytomis kojomis, apsuptas tokių pat kėdžių. Graudūs jos senelių pasiturimo gyvenimo liudininkai. Tikras džiaugsmas antikvarui. Kampe gunkso tokia pati senovinė medinė lova, prikrauta namų darbo putlių pagalvių ir užtiesta dar senelės audimo užklotu. Tolimiausiam kampe ramsto sieną prašmatni brangaus medžio lakuota komoda su daugybe rakinamų stalčių. Bet komoda nedidelė, čia telpa tik išeiginiai drabužiai, todėl kiti paprasčiausiai guli sumesti kampe. Nelabai jai rūpėjo namų tvarkymas, kažkaip niekada to nesureikšmino. Rudenį išvažiuodama taip ir nesurinko, niekur nesukaišiojo, tad dabar nuo drabužių krūvos tvoskė pelių šlapimu, o pakraščiuose buvo matyti pageltusios nuo pelių išmatų ir šlapimo margų skiaučių krūvelės. Taip, pelės per žiemą čia karaliauja.

Atsisėdo ant kėdės ir įsižiūrėjo į paveikslą ant sienos – akvarele tapytą gamtos vaizdą. Saulėje švytintis subrendusių javų laukas, per kurį vinguriuoja baltas keliukas. Paveikslo kampe – senas gumbuotas ažuolas, tvirtai išsikėtojęs lauko gale, ir tarsi bylojantis: kol aš čia, viskas gerai. Viskas bus taip, kaip ir turi būti. Amžinoji tvarka negali būti pakeista.

Kalytė Musė tipeno pasieniais, vis kažką uosdama, radusi, uoliai rausė savo mažomis kojelėmis, po to smagiai čepseno. Peliukai, sumojo šeiminkė. Br! Šiurpas nupurtė Bertą. Namuose tvyrojo tylą. Priėjusi pakilnojo suverstus drabužius. Smarvė pasklido po visą kambarį. Nesumojusi, ką daryti, atsisėdo ant lovos. Visu kūnu pajuto vėsą. Per žiemą viskas prisigėrė drėgmės. Namas nekūrenamas, nes Berta išvyksta į Vilnių vos prasidėjus šildymo sezonui, o sugrįžta tik gerai įšilus orams, kai jau kūrenti trobos nebereikia. „Bet kaip čia drėgna! Kaip aš čia gyvensiu? Reumatas visai mane pribais. O ir krosnį užkurti kažin ar pavyks?“, – svarstė vis dar žvalgydamasi po trobą.

Mintis pertraukė beldimas į duris. „Kam čia manęs prireikė? Juk su niekuo artimiau nebendrauju“, – stebėdamasi artinosi prie durų. Nutviektas ryškios pavasario saulės, prieš ją stovėjo nejaunas vyriškis. Geriau įsižiūrėjusi į veido bruožus, pažino... Taigi Martynas, tas pats šaunusis Martynas, kuris jaunystėje nuo jos akių nenuleido. Tie patys veido bruožai, tik kiek išsklidę. Kaktą vagojo giliai įsirėžusios raukšlės, o lūpų kampučiai, beviltiškai nukarę žemyn, liudijo skaudžią patirtį. Didelės, švelnios akys, kažkada traukusios visas kaimo merginas, dabar buvo tarsi aptrauktos miglos, blausios. Prisiminė jo degantį žvilgsnį, neramias rankas. Iš žmonių buvo girdėjusi, kad buvo vedęs, turėjo vaikų, bet paskutiniaisiais metais trynėsi kažkur užsieniuose.

Sveika, Berta. Tai jau sugrįžai?

– Sugrįžau, Martynai. Sugrįžau.

– Sakau, aplankysiu senos pažinties dėlei. Gal dar nepamiršai? Atvažiavau brolio aplankyti. Matai, aš dabar vienas, tai laiko į valias. O kaip tu gyveni? Tiek metų nemačiau.

– Kaip matai. Ką tik grįžau. Neapsitvarkiusi. Į vidų pakviesti negaliu. Kaip tik į tavo paveikslą prieš tau ateinant žiūrėjau.

– Tai dar turi?

– Turiu.

Atidžiau įsižiūrėjo į Martyną. Išblukę nenuauji marškiniai, kiek per trumpi nebemadingi džinsai, bet figūra vis dar nieko. Tvirti, platūs pečiai, ilgos kojos, tiesi laikysena. Prisiminė, kaip žadėjo neleisias jai po purvus braidyti, ant rankų nešiosias. Mėslo kaime jai neteksią mėžti, karvių nereikės melžti. Jis viską padarysias, kad tik ji tekėtų už jo. NeištekJo... Viskas nežinia kaip sugriuvo. Ją paviliojo miestas. Prasidėjo mokslai ir jų draugystė kažkaip nepastebimai nutrūko. Jis vis rečiau aplankydavo ją, sugrįžusią iš miesto. Kitiems guodėsi, kad ji dabar studentė, konservatorijoje studijuoja, o jis – tik šėrikas fermoje. Na ir kas, kad turi auksines rankas, viską padaryti moka. Bet kam mieste toks?

O tu vis dar tokia pat graži, – po ilgokos pauzės vėl prašneko Martynas ir žengtelėjo žingsnį arčiau. Į nosį tvoskė vakarykščio alkoholio, prakaito ir seniai skalbtų drabužių tvaikas.

– Martynai, ar gavai pinigų? – pasigirdo grubus vyriškas balsas. – Aš nebegaliu ilgiau tverti. Kirminas skrandį graužia.

Įsižiūrėjusi atidžiau, Berta tarp tankiai suaugusių medžių pastebėjo gunktelėjusį vyriškį.

– Palauk, ar dega?

– Ko tu su ta ubage prasidedi? Iš kur ji turės pinigų. Kom – po – zi – to – rė! – pašaipiai nutęsė.

Vikriu laukinės katės šuoliu ji bemat atsidūrė prie durų ir užtrenkė jas prieš pat Martyno nosį. Niekada niekada daugiau ir niekam ji neatvers šitų durų.

* * *

Išėiti iš namų ją privertė alkis. Beveik nieko neatsivežė su savimi iš Vilniaus, o namai buvo visiškai tušti. Sodinti daržo ar kitaip prasimanyti maisto nenorėjo. Nors kilusi iš kaimo, baisėjosi tokiais darbais. Ne ne, jos rankos skirtos ne žemei knisti. Bet valgyti vis tiek reikėjo. Dar niekaip negalėdama atsitokėti po pirmosios dienos kaime slogaus įspūdžio, ryžosi važiuoti į miestą, nes pilvas gurgė iš alkio, o parduotuvės jų kaime nebuvo. Teko važiuoti dviračiu. Susisiekimas su miestu buvo prastas, kursavo vos vienas autobusas per dieną. Nusipirkusi būtiniausių produktų, dar užsuko į buitinių prekių parduotuvę. Reikėjo kibiro ir šepetio grindims šveisti. Besidairant į prekes, prie jos netikėtai iš kažkur išniro viena iš kaimo moteriškių ir berte užbėrė Bertą žodžiais.

– Tai jau į tėviškę sugrįžai. Girdėjau, girdėjau. Tai kaip laikais viena tokiam senam name? Ir nelaukdama atsakymo varė toliau.

– Bet ir pataikei sugrįžti. Ką tik Martyną palaidojom. Pasikorė vargšelis. Ir dar brolio sode. Ir kas jam užėjo? Rodos, laimingas atvažiavo brolio aplankyti. Visaip žmonės šneka, bet niekas tikrosios priežasties nežino. Sako, išvakarėse ilgai su motina kalbėjęs, bet toji visai amą prarado ir visus tik rankos mostu veja šalin. O pati jau ant patalo, nebeilgai trauks. Tai brolis plepa, kad toks nesavas miegot nuėjęs. Ale ką čia žinai, kaip čia jam susišvietė.

Paskubom atsisveikinusi su kaimyne, Brigita, taip nieko ir nenusipirkusi, išsluogė į gatvę. Reikėjo apsiraminti ir pamąstyti. Sunkus akmuo užgulė moters širdį. Tai neįau čia dėl jos taip viskas? Juk sakėsi esąs vienišas, o ji tai jau kaip niekas kitas supranta, ką reiškia neturėti artimo žmogaus. Niekam širdies neatversi, niekas tavęs nesupras, nepadės sunkią minutę. O juk kadaise Martynas ją taip mylėjo. Ir jai su juo buvo saugu ir gera. Tik Martyno motina negalėjo ramiai į jų draugystę žiūrėti. Vis stengėsi išskirti. O Bertai įstojus į konservatoriją ir įsitraukus į aktyvią koncertinę veiklą, nebeliko laiko grįžti į kaimą. Susitikimai darėsi vis retesni, ir jiedu atitolo vienas nuo kito, jausmai kažkaip savaime išblėso. Tai vienas, tai kitas vaikinai, taip pat studentai, rodė jai dėmesį, kvietė į pasimatymus. O juk pati jaunystė! Taip norėjosi dar pašėlioti, daug kur nueiti, visur dalyvauti. Rodos, prieš jos akis atsivėrė visi pasaulio kerai. O kai prieš kelias dienas Martynas pravėrė jos trobos duris, vėl kažkas dzingtelėjo krūtinėj. Tik kad viskas taip bjauriai pasibaigė. Net ir dabar ramiai prisiminti be šiurpulio negali.

Nuo tokių minčių staiga ėmė gelti galvą, net akyse aptemo. Spaudė smilkinius. Teko atsiremti į betoninį elektros stulpą, užkėtusį pusę šaligatvio. Dingo ir jėgos, kojos pasidarė kaip guminės. „Negali šlitinėti tarsi girta gimtojo miesto gatvėmis. Ką žmonės pagalvos?“, – subarė pati save. Nors, laimei, pažįstamų veidų gatvėje nesimatė. O ir kiek jų čia bebuvo! Kiek atgavusi jėgas, susirado pavėšį po dideliais medžiais ir prisišliejo prie senos išsikerojusios liepos. Gatvė be perstojo zujo mašinos. Eilinė darbo diena. Tik ji viena bastosi be jokio užsiėmimo. Pastovėjo, kol galvoje kiek prašviesėjo, atgavo pusiausvyrą, o tada pasuko link artimiausios kavinukės. Reikėjo ko nors užvalgyti.

Grįžusi namo, niekaip sau vietos negalėjo rasti. Nusprendė niekam nepasakoti apie savo susitikimą su Martynu. Ir nors viduje kunkuliavo tikrą tikriausia audrą, ji pabandys bent nuo žmonių apkalbų save apsaugoti. Pyktis kiek atlėgo. Pagaliau ryžosi dar kartą praverti senas girgždančias trobos duris ir nueiti pas artimiausią kaimynę Birutę nusipirkti kiaušinių. Mat būdama mieste apie juos visai pamiršo. Birutė ne tik maloniai ją sutiko, bet ir išklėjo visas kaimo naujienas. Kas su kuo susipyko, kur vaikus išleido mokyti ir taip toliau, ir panašiai. Berta viską leido pro ausis, kol kalba nepakrypo į Martyną.

– Ale, žinai, visaip žmonės plepa. Vieni sako, kad dėl skyrybų jis taip padarė. Bet kad su ta žmona jau seniai nebegyvena, o ir vaikai jau savarankiški. Kiti sako, kad nė savo būsto čia, Lietuvoje, neturėjęs, o ant senatvės nebenorėjęs po pasaulį trankytis. Brolis į savo namus priimti

nenorėjęs. Bet ir pati žinai, kokie tie brolio namai. Geria nuo ryto iki vakaro, ūkis apleistas, o dar mama sunkiai serga, iš lovos nebepasikelia. Tai ne pyragai ir tenai.

– O kur jo šeima dabar?

– Tai kai išsiskyrė, ji antrąkart ištekėjo. Nė į laidotuves nebuvo atvažiavusi. Tik dukra su sūnum buvo, bet ir tie trumpam. Ir tavęs žmonės laidotuvėse pasigedo. Juk kadaise artimi buvot.

– Tai kad aš nieko nežinojau.

Grižusi namo, pasijuto dar vienišesnė. Kurti nesisekė, o užsiimti buitimi nenorėjo. Vaikščiojo iš kampo į kampą, nerasdama sau vietos. Net ir pasitaisęs oras neviliojo į lauką. Jautėsi visa tarsi sudaužyta. Naktį ilgai vartėsi ant minkštų senovinių duknų, vis užsiklodama ir nusiklodama, kol pagaliau paryčiais prisnūdo. Susapnavo keistą sapną. Vasaros naktis. Rūkas gaubia jų sodybą, o visai netoli nuo trobos, ties klevu, stovi didžiulis širmas arklys ir vienodai kinkuoja galva. Geriau įsižiūrėjusi pamatė, kad tas arklys – be galvos, o kruvina oda kinkuojant slankioja tai aukštin, tai žemyn. Visa nustėjo iš siaubo, bet negalėjo atitraukti akių. Kruvinas stumburys prikaustė žvilgsnį. Arklys iš lėto pasisuko šonu ir Brigita įžiūrėjo ant jo raitelį. Su nuostaba pažino, kad tai jos senelis. Apsirengęs kažkokia senovine uniforma, ant pečių užsidėjęs paštininko krepšį. Senolis griežtai nužvelgė Bertą ir šūktelėjo:

– Dokumentas. Ieškok dokumento...

Iš klaikus sapno pažadino įkyrus kalytės lojimas. Kažkas vaikščiojo po kiemą. Brigita nenoriai atsikėlė, bet nieko nepamačiusi nusvirduliavo į virtuvę išsivirti kavos. Kokia nesąmonė, galvojo. Senelis niekada nedarbo pašte. Bet matytas bjaurus sapnas visą dieną neišėjo iš galvos. Galop vakare neštvėrusi atsirakino komodos stalčių, kuriame buvo laikomi dokumentai, ir kruopščiai visus pervertė. Nieko ypatingo ten neaptiko. Pati iš savęs pasišaipė, jog dėl sapno einanti iš proto. Bet ir rytojaus dieną nerimas ir įtampa jos neapleido. Niekaip negalėjo susikaupti ir užsiimti darbu. Tai nusprendė pasilypėti ant aukšto ir ten dar pasiknaisioti. Gal ką įdomaus aptiks. Palėpė, kažkada dar mamos nukaišiotą visokių gydomųjų žolelių ryšulėliais, dabar pilkais nuo dulkių, trumpam sugrąžino į vaikystę. Čia net seni tėvo avikailio kailinukai kabojo ant vinies. Nupilkėję, sudiržę, bet primenantys brangų žmogų – visada besišypsantį tėvą. Ir tą gardų zuikio pyragą, kurį jis visada parveždavo, kad ir iš kur begrižtų. Tik dabar pajuto, kaip ilgisi mamos rūpestingo tūpčiojimo aplink ją, jos šilto apkabinimo, tų pavargusių šviesiai mėlynų, beveik pilkų akių žvilgsnio. Ir to nenusakomo gerumo, kuris pasklisdavo visoje troboje, kai ji, užplikiusi žolelių arbatos ir sukrovusi viską, ką turėjo geriausio, ant stalo, pagaliau prisėsdavo šalia. Nereikėjo jokių dabar taip madingų žodžių „Aš myliu tave“. Viskas ir taip buvo aišku.

Nukėlusį sunkų medinės skrynios dangtį, pradėjo raustis po senų laikraščių, žurnalų ryšulius. Galop prisikasė iki paties dugno. Pačiame skrynios kampe gulėjo pluoštelis laiškų, pageltusių, nučiupinėtų, aplankstytais krašteliais. Jau norėjo viską metusi užvožti skrynią, kai jos dėmesį patraukė laiškas, pažymėtas neįprastu antspaudu. Iš Čikagos. Bet juk jie niekada giminių Amerikoje neturėjo! Nekantriai išlanksčiusi laišką, akimis įsisiurbė į tekstą.

Brangūs dėde ir teta,

Atleiskit, jei galit, kad tiek metų tylėjau. Nenorėjau Jums pridaryti bėdos. Partizanams traukiantis iš mūsų miškų, man su svetimais dokumentais pavyko pabėgti į Ameriką. Dirbau įvairius darbus, bet daugiausia anglies kasykloje. Čia ir susirgau. Sako, kad tos mažos anglies dulkelės labai kenkia plaučiams.

Labai galiuosi dėl to, ką padariau negerai. Kad palikau savo šeimą, nepasirūpinau savo dukrele, bet ir patys suprantat, kokia tada buvo padėtis. Pats jau į Lietuvą niekada nesugrįšiu, tai prašau neapleisti maniškių. Perduokite nuo manęs gerą žodį. Ir dar. Aš turiu sūnų, kurio auginimu taip ir nepasirūpinau. Pasielgiau kaip tikras gyvulys, nes pasinaudojau beginklės moters silpnumu. Pamenat Stoškaus Kotryną. Tai į jų namus vieną žvabų rudens vakarą įsliūkinau, ieškodamas šilto maisto ir šilumos. Stoškus kaip tyčia buvo išvykęs miestan. Neatsilaikiau. Grasindamas ginklu priverčiau su manimi permiegoti. Slapčia ateidavau ir kitais vakarais. Martynas mano sūnus. Jei galit, pasirūpinkit juo. Dar kartą atleiskit už viską, ką blogo jums padariau. Jau nebesusimatytime šiame sviete. Sudie.

Paširdžiuose staiga tarsi kažkas nutrūko. Veidą išmušė raudonis. Tai Martynas – jos pusbrolis! Pasirodo, jos dėdė visai nedingo pokariu, o paprasčiausiai pabėgo į Ameriką. Prisiminė piktokus Martyno mamos žvilgsnius, jos šaltą abejingumą, nors Berta kaime buvo mėgiama ne tik dėl dailios išvaizdos, bet ir dėl jos tylaus, ramaus būdo. Tai štai kodėl ji buvo taip nusistačiusi prieš jų draugystę! Visas Bertos ankstesnis gyvenimas apsivertė aukštyn kojom. Ir kaip dabar su visu tuo širdyje reikės gyventi?
